

H O N O R É D E
B A L Z A C

Kolonel Chabert

Une nouvelle

1832

Biografie

Honoré de Balzac (1799–1850)

Honoré de Balzac werd geboren op 20 mei 1799 in Tours, als zoon van een rijksdienaar van boerse afkomst die zichzelf een aristocratische naam had toegeëigend. Hij studeerde rechten in Parijs, werkte als klerk bij een notaris — een ervaring die hem de wereld van het recht en de bourgeoisie van binnenuit leerde kennen en die rechtstreeks herkenbaar is in *Kolonel Chabert* — en besloot daarna schrijver te worden, tegen de wil van zijn familie.

Zijn vroege romans waren mislukkingen. Hij begon te speculeren in drukkerijen en uitgeverijen; ook dat mislukte, en hij bleef de rest van zijn leven in schulden. Maar schrijven stopte hij nooit. Tussen 1829 en zijn dood in 1850 produceerde hij meer dan negentig romans en novellen, die hij onder de overkoepelende titel *La Comédie humaine* schaarde — een encyclopedische beschrijving van de Franse samenleving na de Revolutie, met terugkerende personages die van boek naar boek verouderden en veranderden.

Kolonel Chabert verscheen in 1832 en behoort tot zijn vroegste meesterwerken. De novelle is gebaseerd op werkelijke gevallen van militairen die na de Napoleontische oorlogen dood werden verklaard maar levend terugkeerden, en die hun identiteit, hun vrouwen en hun bezittingen niet terug konden eisen. Balzac stierf op 18 augustus 1850, vijftig jaar oud, uitgeput door een halve eeuw schrijven en een leven vol schulden.

Voorwoord

Kolonel Chabert is een van de meest onverbidelijke verhalen in de Franse literatuur. Een man keert levend terug uit de dood — hij heeft de Slag bij Eylau overleefd, onder een stapel lijken begraven, en heeft jaren nodig gehad om terug te komen naar Parijs. Maar de wereld heeft zijn afwezigheid al ingericht. Zijn vrouw is hertrouwd, zijn naam is gewist, zijn bezittingen zijn verdeeld. Het recht geeft hem geen enkel instrument om zijn bestaan te bewijzen. Wat de novelle zo scherp maakt, is het portret van de vrouw — gravin Ferraud, zijn hertrouwde echtgenote. Zij is niet slechts een schurk. Balzac laat zien hoe een vrouw zonder eigendomsrecht, zonder juridische persoonlijkheid, haar overleving heeft moeten organiseren via het huwelijk en het bezit. Chabert vraagt haar iets terug wat haar maatschappelijke positie zou vernietigen. Haar weigering is wreed en begrijpelijk tegelijk. Derville, de jonge procureur, is de morele as van het verhaal — de man die probeert het recht te laten werken en ontdekt dat het recht niet gemaakt is voor mensen als Chabert. Zijn slotmonoloog — over de twee soorten ongelukkigen die hij dagelijks in zijn kantoor ziet — is een van de droevigste zinnen in Balzac, en een van de meest eerlijke.

Kolonel Chabert

Honoré de Balzac · 1832

De oude carricke!

Deze uitroep ontsnapte aan een jonge klerk van het slag dat men in alle kantoren saute-ruisseau noemt. Hij beet juist met smaak in een stuk brood, trok er een beetje kruim af, rolde dat tot een balletje en mikte het spottend door het bovenraam van het venster waartegen hij leunde. Goed gericht stuitte het balletje bijna tot op de hoogte van de vensterbank terug, nadat het de hoed had geraakt van een onbekende die de binnenplaats overstak van het huis aan de rue Vivienne, waar meester Derville, procureur, zijn kantoor hield.

-- Kom, Simonnin, houd op met die flauwekul, of ik zet je op straat. Hoe arm een cliënt ook is, hij blijft een mens, verduiveld nog aan toe! zei de eerste klerk terwijl hij zijn berekening van de kostennota onderbrak.

De saute-ruisseau was, zoals Simonnin, doorgaans een jongen van dertien, veertien jaar, die in elk kantoor

onder de bijzondere heerschappij stond van de eerste klerk. Die belaste hem met boodschappen en liefdesbriefjes, terwijl hij tegelijk dagvaardingen bij de deurwaarders en verzoekschriften bij het paleis van justitie bezorgde. Hij had de zeden van de Parijse straatjongen en het lot van de juridische rompslomp. Zo'n kind was bijna altijd meedogenloos, ongetemd, onhandelbaar, rijmelaar, spotvogel, gulzig en lui. Toch had bijna elke kleine klerk een oude moeder die op een vijfde verdieping woonde en met wie hij de dertig of veertig franc deelde die hem per maand werden toegekend.

-- Als het een mens is, waarom noem je hem dan oude carrick? vroeg Simonnin met de blik van een schooljongen die zijn meester op een fout betrapt.

En hij zette zijn brood en kaas weer aan zijn mond, terwijl hij zijn schouder tegen de vensterstijl liet rusten. Hij stond te rusten als de paarden van een rijtuig, met één been opgetrokken en de voet op de neus van de andere schoen.

-- Wat voor poets kunnen we die Chinees bakken? fluisterde de derde klerk, Godeschal genaamd, terwijl hij midden in een redenering stokte die hij dicteerde voor een verzoekschrift dat de vierde klerk in het net schreef en waarvan twee pas aangekomen provinciegenoten de

kopieën maakten. Toen ging hij verder met zijn improvisatie: ... Maar in zijn edele en welwillende wijsheid heeft Zijne Majesteit Lodewijk de Achttiende (schrijf dat voluit, hé, meneer de geleerde die het net overschrijft!), op het ogenblik dat Zij de teugels van het koninkrijk weer in handen nam, begrepen... (wat heeft die dikke grappenmaker eigenlijk begrepen?) de hoge roeping waartoe de goddelijke Voorzienigheid Hem riep! ... (uitroepeten en zes puntjes: bij het paleis zijn ze vroom genoeg om die door te laten), en zijn eerste gedachte was, zoals de datum van onderstaand besluit bewijst, de rampen te herstellen die veroorzaakt waren door de afschuwelijke en droevige tegenspoed van onze revolutionaire tijden, door aan zijn trouwe en talrijke dienaren (talrijk is een vleierij die het hof wel zal bevallen) al hun onverkochte goederen terug te geven, of die zich nu in het openbaar domein bevonden, of in het gewone of buitengewone domein van de kroon, of ten slotte in de toelagen van openbare instellingen, want wij zijn en wij achten ons bekwaam om te betogen dat dit de geest en de zin is van het fameuze en zo loyale besluit, uitgevaardigd in...

-- Wacht even, zei Godeschal tegen de drie klerken, die schurk van een zin heeft het einde van mijn blad gevuld.

-- Nu dan, ging hij verder terwijl hij met zijn tong de rug van het cahier natmaakte om de dikke bladzijde van het gestempelde papier om te slaan, als jullie hem een poets willen bakken, moeten jullie hem zeggen dat de baas zijn cliënten alleen tussen twee en drie uur 's nachts kan ontvangen. Dan zullen we zien of die oude schavuit komt opdagen! En Godeschal hervatte de begonnen zin:

-- uitgevaardigd in... Zijn jullie zover? vroeg hij.

-- Ja! riepen de drie kopiïsten.

Alles liep tegelijk: het verzoekschrift, het geklets en het complot.

-- Uitgevaardigd in... Hé, papa Boucard, wat is de datum van dat besluit? We moeten de puntjes op de i zetten, verduiveld! Dat levert weer bladzijden op.

-- Verduiveld! herhaalde een van de kopiïsten voordat Boucard, de eerste klerk, had kunnen antwoorden.

-- Hoezo, heb jij verduiveld geschreven? riep Godeschal terwijl hij een van de nieuwelingen aankeek met een blik die tegelijk streng en spottend was.

-- Ja, zei de vierde klerk, die over de kopie van zijn buurman leunde, hij heeft geschreven: We moeten de puntjes op de i zetten, en verduiveld met een k.

Alle klerken barstten in een luid gelach uit.

-- Hoe is het mogelijk, meneer Huré, u neemt verduiveld voor een juridische term aan, en u zegt dat u uit Mortagne komt! riep Simonnin.

-- Veeg dat onmiddellijk uit! zei de eerste klerk. Als de rechter die het dossier taxeert zulke dingen ziet, denkt hij dat we de boel belachelijk maken! Dat zou de baas last bezorgen. Kom, doe zulke stommititeiten niet meer, meneer Huré! Een Normandiër schrijft een verzoekschrift niet zomaar achteloos. Dat is het: -- Presenteer geweer! van de Bazoche.

-- Uitgevaardigd in... in, vroeg Godeschal. Zeg eens, Boucard, wanneer precies?

-- Juni 1814, antwoordde de eerste klerk zonder van zijn werk op te kijken.

Een klop op de deur van het kantoor onderbrak de lange zin van het verzoekschrift. Vijf klerken met scherpe tanden, levendige en spottende ogen en kroezende haren hieven tegelijk het hoofd naar de deur en riepen met een koorstem:

-- Binnen!

Boucard bleef met zijn gezicht begraven in een berg stukken -- in de taal van het paleis broutille genoemd -- en werkte verder aan zijn kostennota.

Het kantoor was een grote kamer, voorzien van de klassieke kachel die alle hopen van de juridische rompslomp siert. De pijpen liepen schuin door de ruimte en mondden uit in een dichtgemetselde schouw, waarop allerlei stukken brood, driehoekjes Brie, verse varkenskoteletten, glazen, flessen en de chocolademok van de eerste klerk stonden. De geur van dit voedsel vermengde zich zo volkomen met de stank van de overmatig gestookte kachel en de typische lucht van kantoren en paperassen, dat zelfs een vos er niet bovenuit gekomen zou zijn. De vloer was al bedekt met modder en sneeuw die de klerken hadden meegebracht. Bij het raam stond de cilinderbureau van de eerste klerk, met daarachter het kleine tafeltje voor de tweede klerk. De tweede was op dat moment bezig met het paleis. Het moest acht of negen uur 's ochtends zijn. Het enige sieraad van het kantoor bestond uit die grote gele aanplakbiljetten die onroerende beslagleggingen, verkopen, veilingen tussen meerderjarigen en minderjarigen, definitieve of voorbereidende toewijzingen aankondigden -- de roem van de kantoren! Achter de eerste klerk stond een reusachtig rek dat de hele muur van boven tot onder vulde; elk vak pulde uit van bundels waaruit een oneindig aantal etiketten en rode touwtjes hingen, wat de procesdossiers hun eigen gezicht gaf. De onderste rijen waren vol met vergeelde

dozen, omrand met blauw papier, waarop de namen stonden van de grote cliënten wier sappige zaken op dat moment werden bereid. De vuile ruiten lieten weinig daglicht door. Bovendien was het in februari in Parijs in zeer weinig kantoren mogelijk om zonder lamp te schrijven voor tien, want ze waren allemaal onderworpen aan een begrijpelijke verwaarlozing: iedereen kwam er, niemand bleef er, geen enkel persoonlijk belang hechte zich aan iets zo alledaags; noch de procureur, noch de procesvoerders, noch de klerken gaven om de elegantie van een plek die voor de een een school was, voor de ander een doorgang, voor de meester een laboratorium. Het smerige meubilair ging van procureur op procureur over met een bijna godsdienstige nauwgezetheid, zodat sommige kantoren nog dozen voor restanten, mallen voor strepen en zakken bezaten die afkomstig waren van procureurs bij het Châtelet -- afkorting van het woord CHATELET, de rechtbank die in de oude orde de huidige rechtbank van eerste aanleg vertegenwoordigde. Dit donkere, van stof doordrenkte kantoor had dus, net als alle andere, iets afstotends voor de cliënten en behoorde tot de lelijkste gedrochten van Parijs. Zeker, als de vochtige sacristieën waarin gebeden gewogen en betaald worden als specerijen, als de winkels van de uitdragers waar lompen zweven die alle illusies van het leven doen